

Selonteko tulevaisuudesta

ANTTI KASVIO

Hallituksen julkistettua tulevaisuusselontekonsa lokakuun viimeisenä päivänä MTV esitteli iltauutisissa kohtuullisen asiallisesti raportin keskeisen sisällön sekä välitti katsojille myöskin pääministerin tulkinnan asiakirjan ydinajatuksista. Yleisradio sen sijaan otti illan pääaiheeksi oman kyselynsä puolueiden kannatusprosentteissa viimeisen kuukauden aikana tapahtuneista suhteellisen vähäisistä muutoksista, kun taas tulevaisuusselonteolle ei uhrattu sanaakaan. Jos ajattelun lyhytnäköisyydestä kilpailtaisiin, Ylen uutistoimitus ansaitsi ainakin ehdokassijan.

Tulevaisuusselonteon valmistelu on tapahtunut poikkeuksellisen kiinnostavana aikana. Maailmalla on viime aikoina havahduttu näkemään aiempaa laajemmin, miten todella vaarallisesti ihmiskunnan taloudellisten toimintojen laajeneminen on lähivuosikymmeninä törmäämässä luonnon kantokyvyn rajoihin. Uudenlaisten haasteiden esiinnousu noteerattiin myös selonteon valmistelun alkuvaiheessa tehdyssä taustamuistiossa. On siten ollut perusteltua odottaa, että selonteko tulisi sisältämään ainakin joissakin suhteissa uudenlaisia ajatuksia Suomen tulevaisuuden rakentamisen peruslinjauksista.

Tältä osin horisonttinsa vuoteen 2030 ulottava asiakirja tuottaa pettymyksen. Siinä kylä tunnustetaan ajan hengen mukaisesti, että ”hyvinvointiamme on rakennettu globaalisti kovalla hinnalla” ja että ”globaalien väestönkasvun ja kestä-

mättömien kulutustottumusten myötä maapallon kantokyvyn rajat ovat tulleet vastaan”. Siksi ”tulevaisuuden kasvun tavoittelu lyhytnäköisesti ja kasvun rajoista välittämättä syö edellytyksiä seuraavien sukupolven hyvinvoinnilta”. Tällaisten riskien välttämiseksi vaaditaan, että jatkossa harjoitettavat taloudelliset aktiviteetit edistävät ”ihmisten hyvinvointia ympäristön kantokyvyn asettamissa rajoissa”. Lisäksi pidetään tärkeänä, että kestävä kehityksen vaatimukset otetaan huomioon samanaikaisesti niin taloudellisella, sosiaalisella kuin ekologisellakin ulottuvuudella.

Tällaiset toteamukset jäävät selonteossa kuitenkin lähes pelkästään retoriseksi kuorrutukseksi, sillä tulevan talous- ja yhteiskuntapolitiikan varsinaiseksi perustavoitteeksi määritellään aivan entiseen tapaan talouden kasvun voimistaminen niin, että työllisyysaste saadaan nostettua korkealle tasolle ja että kansalaisten työurat pitenevät kaikissa vaiheissa. Tulokseen pääsemisen katsotaan edellyttävän tuottavuuden jatkuvaa kohoamista ja talouden keskittymistä mahdollisimman korkean arvonlisäyksen toimintoihin. Suomella uskotaan olevan ainutlaatuinen kyky saavuttaa nämä tavoitteet sosiaalisen solidaarisuuden ja kestävä kehityksen periaatteita kunnioittaen. Pääasialliseksi keinoksi tarjotaan talouden digitalisoitumisen ja inhimillisen kehityksen välisten hyvien kehien rakentamista.

Selonteon yksittäisiin lukuihin sisältyy hieman yksityiskoh-

Valtioneuvoston
tulevaisuusselonteko
Kestävällä kasvulla
hyvinvointia
Valtioneuvoston kanslia, 2013

taisempaa pohdintaa esimerkiksi yritysten ja niiden toimintaympäristöjen kehittymisestä, työelämän alueella tapahtuvista muutoksista, sivistyksestä, yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta sekä julkisen sektorin uudistumisesta. Aiheita käsiteltäessä tyydytään kuitenkin varsinaisen analyysin sijasta lähinnä vain laulemaan aikalaiskeskusteluissa jo hyvin tutuiksi tulleita näkemyksiä eri aloilla meneillään olevista ajankohtaisista muutostrendeistä ja uudistumistarpeista. Pahimmillaan teksti vajoaa tosi latteaksi, mistä esimerkiksi käynee sivistystä, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta käsittelevän luvun oivallus: ”Tarvitsemme tulevaisuuden tekijöitä.”

Puuttuvien analyysien korvikkeeksi selonteossa viitataan toistuvasti muun muassa Suomen Akatemian ja Tekesin kanssa suoritettuun laajaan ennakoitintyöhön sekä kansainväliseltä tutkijaryhmältä tilattuun raporttiin. Todellisuudessa kuitenkin ennakoitinhankkeen sivuilta¹ ei löydy mitään perusteellista ennakoitiraporttia, vaan raportiksi on nimetty yksi kaavakuva, jota on täydennetty siihen sisällytettyihin teemoihin liitetyillä suppeilla selitysteksteillä. Kansainvälisen

¹ <http://tulevaisuus.2030.fi>

tutkijaryhmän raportista selonteokoon ovat välittyneet lähinnä Manuel Castellsin tarjoama ajatus informationalismista eräänlaisena nykyisen yhteiskuntakehityksen universaaliseityksenä sekä Pekka Himasen henkisen kulttuurin vahvistamisen ohjelma, jossa uskotaan populaaripsykologian vallitsevien ajattelutapojen mukaisesti positiivisen ajattelun ylittävän kaikki mahdolliset esteet.²

Selonteon kieli on jäänyt monin paikoin nolon viimeistelmättömäksi, varsinkin kun otetaan huomioon, että kyse on sentään valtioneuvoston arvovallalla julkaistusta asiakirjasta. Mitä mieltä pitäisi olla esimerkiksi seuraavasta: ”Laadukas osaaminen on ollut Suomen perinteinen vahvuus ja emme saa menettää tässä kilpailukykyämme”. Laadukkaalle osaamiselle olisi kyllä löytynyt käyttöä jo tuota virkettä muotoiltaessa.

Viime aikoina muualla maailmassa on julkistettu todella kiinnostavia ja laadukkaasti valmistettuja tulevaisuusraportteja. Sellaisia ovat tuottaneet muun muassa Saksan liittopäivien tukena toimiva globaaleja ympäristömuutoksia käsittelevä tieteellinen neuvonantajaelin³, Yhdysvaltain kansallinen

tiedusteluneuvosto⁴ sekä Oxfordin yliopistoon perustettu globaaliongelmien monitieteistä tutkimista varten perustettu Oxford Martin School⁵. Näiden rinnalle asetettuna on pakko todeta, että hallituksen selonteon englanninkielisen version ilmestyminen ei vahvista Suomen kansainvälistä mainetta aikaansa tarkkaan seuraavana ja tulevaisuuden haasteisiin huolella valmistautuvana yhteiskuntana.

Tulevaisuustyötä sinänsä on syytä tehdä jatkossakin, mutta toivottavasti Suomessa luovutaan mahdollisimman pian pelkkiin kiireisten asiantuntijoiden löysiin työpajapöriinöihin perustuvien tulevaisuusraporttien laadinnasta. Sen sijaan tulisi pyrkiä ennakoimaan myös määrällisesti mahdollisimman tarkkaan mitoitettuja kehitystrendejä, mallintamaan niiden välisiä vuorovaikutuksia, etsimään mahdollisia laadullisia siirtymiä sekä tätä kautta arvioimaan, milloin ja missä laajuudessa erilaiset ongelmat ja pullonkaulat nousevat tulevina vuosikymmeninä yhteiskunnan ratkaistaviksi. Tällaisen työn pohjalta vastuulliset päätöksentekijät pääsisivät yleisten iskulauseiden luettelemisen sijasta arvioimaan, miten yhteiskunnan käytettävissä olevia rajallisia resursseja kannattaa tulevina vuosina ja vuosikymmeninä alokoida kulloinkin ajankohtaisimmiksi nousevien tehtävien

suorittamiseen niin, että lyhyellä aikavälillä toteutetut toimet palvelevat myös pidemmän ajan strategisten päämäärien saavuttamista.

Tällaisia analyyseja odotettaessa kannattaa ehkä vielä pysähtyä pohtimaan joitakin hallituksen valitsemaan tulevaisuusstrategiaan liittyviä ongelma-kohtia. Mehän tiedämme esimerkiksi jo nyt, että maailmantalouden kokonaistuotanto tulee lähes väistämättä kasvamaan useiden vuosikymmenten ajan suhteellisen nopeasti sen vuoksi, että kehittyvien maiden kansalaiset ovat alkaneet hakeutua laajalla rintamalla modernin talouden piiriin samalla kun uudet suuret ikäluokat etenkin Afrikassa ja Etelä-Aasiassa ovat vasta kasvamassa työikänsä. Tämä tulee lisäämään huomattavasti ihmiskunnan taloudellisten toimintojen luonnolle aiheuttamaa kuormitusta, ja mehän sentään jo käytämme noin puolentoista maapallon resurssit vuosittain. Ihmiskunnalla tulee siten olemaan todella suuri tarve pienentää toimintojensa ekologisia jalanjälkiä tulevien vuosikymmenten aikana. Ja tämän tehtävän suorittaminen tulee muodostamaan seuraavan teollisen vallankumouksen ytimen.

Tämän ohella kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että työpaikoista käytävän maailmanlaajuisen kilpailun kiristytessä uusien kannattavien työpaikkojen luominen tulee olemaan todella vaikeaa Suomen kaltaisissa korkean kustannustason rasittamissa yhteiskunnissa. Teknologian kehitys tulee tarjoamaan uusia mahdollisuuksia inhimillisen työpanoksen korvaamiseen yhä vaativammilla tehtävälueilla, ja organisaatiot

2 Tässä yhteydessä ei kannata lähteä käsittelemään yksityiskohtaisemmin Castellsin ja Himasen toimittamaa raporttia nimeltään ”Kestävän kasvun malli: globaali näkökulma” (ks. vnk.fi). Varsinaisesti ideatasolla kirja ei sisällä juurikaan uusia ajatuksia verrattuna esimerkiksi väliraporttina julkaistun ”Sinisen kirjan” sisältöön. Silmiinpistävää kirjassa on tulevan kehityksen luontorajoitteiden ja ekologisten riskien osakseen saama vähäinen huomio.

3 WGBU: Gesellschaftsvertrag für eine Große Transformation. Berlin 2011. <http://www.wbgu.de>

4 National Intelligence Council: *Global Trends 2030: Alternative Worlds*. Washington DC 2012. <http://www.dni.gov/index.php/about/organization/national-intelligence-council-global-trends>

5 Oxford Martin Commission for Future Generations: *Now For the Long Term*. Oxford: Oxford University, Oxford Martin School 2013. <http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/commission>

pyrkivät mahdollisimman suureen joustavuuteen työvoiman käytössä. Tällaisissa olosuhteissa myös heikommilla työvoimaresursseilla varustettujen kansalaisten tehokas työllistäminen muodostuu lähes ylivoimaiseksi urakaksi. Mutta jos tässä tehtävässä ei onnistuta, hallituksen tavoittelema korkea työllisyysaste jää käytännössä saavuttamatta.

Tästä herää väistämättä kysymys siitä, kannattaako meidän todellakin ajaa itsemme suorastaan yli-inhimillisiin ponnistuksiin hallituksen havittelemien kasvu- ja työllisyystavoitteiden toteuttamiseksi. Tuolloin me joutuisimme kärsimään

myös tällaisten yritysten todennäköiset inhimilliset seuraukset muun muassa lisääntyneinä uupumistapauksina, niistä aiheutuvina työkyvyn menetyksinä, muun elämän köyhtymisenä, läheisten ihmissuhteiden katkeamisina ja elinympäristöjemme radikaalina huonontumisena. Vai kannattaisiko meidän sittenkin tunnustaa, että maailma on muuttunut sekä reagoida tähän tosiasiaan yrittämällä sovittaa omat tulo- ja kulutustavoitteemme talouden ja luonnon rajat realistisesti huomioon ottaviin mittasuhteisiin?

Voisimme tuolloin keskittyä ensisijaisesti turvaamaan itsemme ja läheistemme oleelli-

simmat tarpeet sekä pyrkiä luomaan edellytykset mahdollisimman hyvälle elämällä sallittujen ekologisten rajojen sisällä pysyen. Voisimme tehdä työtä kohtuullisemmin ja oman luontomme asettamia rajoja kunnioittaen samalla kun oppisimme nauttimaan myös muusta luonnosta uudenvälillä tavoilla. Voisimme vanhentua rauhasuottaen siihen, että maailma siirtyy aikanaan ponnistelujemme ansiosta paremman kunnon lastemme ja lastenlastemme nauttavaksi. Muun muassa tämänkaltaiset kysymykset tulisi mielestäni nostaa etusijalle seuraavaa tulevaisuusselontekoa valmisteltaessa.

Hesarin päätoimittaja

MATTI VIRTANEN

Päivälehdessä kolme keskeistä perustajaa vuonna 1889 olivat Eero Erkko, Juhani Aho ja Arvid Järnefelt. Arvid Järnefeltin sisaresta Ainosta tuli Jean Sibeliuksen puoliso. Ainolla ja Jannella oli viisi tytärtä, joista yksi, Kansallisteatterin näyttelijä Ruth Snellman, oli Janne Virkkusen isoäiti: ”Olen joskus miettinyt, kuinka paljon omaan uraani on vaikuttanut se, että minulla on kiinteät sukuyhteydet Päivälehdessä piiriin. En ole antanut asian vaihtaa mieltäni, mutta johtopäätökseni on selkeä: ei siitä haitakaan ole ollut, vaikkei Aatos

(Erkko) siitä koskaan minulle puhunut enkä minä tietenkään kysynyt.”

Poliittisen historian opiskelija Janne Virkkunen aloitti, käytyään Hesarin toimittajakoulun, lehden poliittisen toimituksen eduskuntatoimittajana syyskuun 1973 ja tutustui näin sisältäpäin UKK-Suomen loppuvaiheen kummallisuuksiin ja salailuun. Virkkunen olikin yhtenä kirjoittajana huiman myyntimenestyksen saaneessa *Tammieniemen pesänjakajat* -kirjassa, jonka kirjoittajakunta koostui – Hesarin poliittisesta toimituksesta. Kirjoittajat ilmiannettiin,

Janne Virkkunen
Päivälehdessä mies
WSOY, 2013

ja lehden johdolle tapaus oli silloin skandaali. Virkkunen selvi- si varoituksella kuten muutkin toimituksen jäsenet, vain päällikkö Aarno Laitinen sai kenkää. Vuonna 1984 Virkkusesta tuli Hesarin toimituspäällikkö, vuonna 1989 uutispäätoimittaja ja joulukuussa 1990, 42-vuotiaana, vastaava päätoimittaja – juuri kun vanha maailma oli murtumassa ja Suomi syöksy-